

---

*Дослідження.
Фрагменти*

Ірина ВОЛИЦЬКА

З ІСТОРІЇ АМАТОРСЬКОГО
ТЕАТРУ В ГАЛИЧИНІ

Iryna VOLYTS'KA. From the History of the Amateur Theatre in Galychyna.

*Фрагмент дослідження
"Становлення і розвиток
українського аматорського
театру в Галичині XIX
першої третини XX ст."*

Розквіт аматорського театру в Галичині кінця XIX — поч. XX ст. головним чином пов'язаний з активізацією діяльності як уже існуючих, так і новостворюваних просвітніх та громадсько-культурних товариств.

Роль провідної організації, покликаної опікуватися театральними справами, закріпилася за товариством "Руська бесіда" — найважливішою справою, якою займається "Руська бесіда", — відзначалося в документації товариства, — є заряд руського народного театру (...) Справа театру є заразом просвітною і літературною, і для того виділ "Руської бесіди" дбає про поступ і розвиток руського народного театру та про збагачення руського театального письменства"¹. Очевидно, що мова йшла перш за все про театр професійний. Однак поняття народного театру розумілося діячами "Руської бесіди" широко. Зрештою з 1891 р., з часу заснування при товаристві інституції театальної референтури, зобов'язаної стежити за всіма аспектами театального життя краю, патронат "Руської бесіди" поширюється і на аматорські гуртки. До того ж і при самому товаристві, зокрема його філіях у Стрию, Станіславі, Перемишлі, Коломиї, Тернополі з 90-х р. XIX ст. почали діяти аматорські театри.

З аматорських колективів товариства "Руська бесіда" найактивніше працював драматичний гурток у Стрию, що став на зламі століть справжнім культурним центром, навколо якого об'єднувалася інтелігенція міста. Душею гуртка, а ймовірно, що і його керівником, був визначний галицький суспільно-політичний діяч, адвокат, публіцист, перекладач і організатор громадського життя Стрийщини Євген Олесницький.

Допомагали йому письменник Олекса Бобикевич і енергійний просвітянин Іван Вахнянин. Протягом 1899-1905 рр. аматори здійснили постановки кращих творів як класичної, так і сучасної драматургії: "Ревізор" Гоголя, "Удаваний хворий" Мольєра, "Дами і гусари" та "Пан Бенет" Фредро, "Тато на заручинах" Цеглинського, "Шалавила" Глінського, "Міщани" Горького. У складі Стрийського гуртка було чимало талановитих аматорів-виконавців, серед яких виділялися: Устияновичівна, Нижанківська, Львова, Вахнянинівна, Дуткова, Сав'юк, Дригич, Сельська, Кмітка, Сілецький. Діяльність аматорського театру привернула увагу жандармерії, яка пильно наглядала за його учасниками, і в 1905 році врешті заборонила його вистави.

Відсутність джерел не дає змоги детальніше охарактеризувати роботу Стрийського аматорського театру, як і роботу інших самодіяльних гуртків товариства "Руська бесіда". Існують лише деякі фрагментарні дані. Відомо, зокрема, що серйозним колективом зарекомендував себе в перших роках XX ст. аматорський гурток у Тернополі під керівництвом драматурга Ісидора Мидловського, п'єси якого з успіхом йшли в професійному театрі. Він постійно вів режисуру в гуртку й поставив у 1904-1906 рр. "Дай серцю волю, заведе в неволю" М.Кропивницького, "Дівчачий вечір" Г.Запольської, "Золотий ідол" Майдейського, "Вихованець" Н.Янчука та інші спектаклі. Остання згадка про гурток датується травнем 1910 року (саме тоді була поставлена комедія Г.Цеглинського "Соколики")² і подальша доля колективу не відома.

Ще менше відомостей збереглося про аматорський гурток товариства "Руська бесіда" в Станіславі, хоча судячи з усього він теж працював на належному рівні. До того ж очолював його Роман Сірецький, людина далеко не пересічна. Щиро відданий драматичному мистецтву, він проявив себе і як обдарований актор-аматор, і як керівник, прекрасно обізнаний з законами і вимогами сцени. Праця Сірецького в станіславському гуртку принесла йому визнання в театральних колах і в 1913 році він виявився єдиною можливим кандидатом на посаду директора професійного театру "Руської бесіди"³.

Звичайно, з тих скупих фактів важко об'єктивно судити про власне мистецький бік аматорських гуртків "Руської бесіди". Але їх культурно-громадське значення незалперечне. Тим більше, що на чолі їх стояли люди здебільшого інтелігентні і високоосвічені, з розумінням покладених

¹Товариство "Руська бесіда" у Львові // Ілюстрований народний календар товариства "Просвіта" на рік 1897.— Львів, 1897.— С.221.

²Новинки // Подільське Слово.— 1910.— 20 травня.

³Див. Чарнецький С. Нариси історії українського театру в Галичині, с. 141.

на них завдань, здатних активно творити культурне середовище.

Однак у цьому плані товариство "Руська бесіда" не становило винятку.

На культурно-мистецький клімат Галичини значною мірою впливали музично-співочі товариства під назвою "Боян", перше з яких заснувалося в 1891 р. у Львові під головуванням вченого-етнографа Володимира Шухевича і при сприянні композитора Анатолія Вахнянина, згодом також засновника і першого директора Вищого Музичного інституту ім. М.Лисенка у Львові (1903). У статуті товариства говорилося: "Львівський Боян" поставив собі за мету: плекати народну руську музику і в тій цілі удержувати власний хор жіночий і мужеський, сполучений по можливості із школою співу, давати публічні концерти, устроювати артистичні прогульки і товариські сходи для науки співу, засновувати філії товариства по провінції, допомагати розвою питомої музики через визначування премій за найліпші композиції і ширити ті композиції друком"⁴.

Це було чи не єдине культурне товариство в Галичині того часу, що сумлінно намагалося виконати всі зазначені в статуті пункти. Воно відразу ж розпочало широку концертну діяльність як у Львові, так і на провінції. Організувало для своїх членів школу хорового і солоспіву. Започаткувало видання серії "Музикальна бібліотека", де друкувалися твори композиторів М.Лисенка, О.Нижанківського, Ф.Колесси, В.Матюка, С.Воробкевича, А.Вахнянина. Львівський "Боян" дбав і про поширення української музичної культури за межами Галичини, серед інших слов'янських народів. Так, славу товариству принесли його хорові виступи 1891 року у Празі на чеській виставці в Народнім Дівадлі, відзначені почесними нагородами. Крім того, львівський "Боян" займався і збирацькою діяльністю, що дало змогу йому відкрити навіть власний музей народних інструментів. Збірка народних інструментів товариства експонувалася на першій всекрайовій виставці у Львові 1894 р., де була нагороджена срібною медаллю⁵.

З 1890-х рр. майже по всіх галицьких містах почали створюватися філії товариства "Боян", найбільш відомі з яких були у Перемишлі (1891), Станіславі (1894), Коломиї (1895), Снятині (1901), Стрию (1901), Дрогобичі (1901)

і Тернополі (1901). З часом при цих та інших філіях "Бояну" організуються театральні гуртки, активна діяльність яких припадає, правда, на дещо пізніший період: 1920-1930-ті рр.

В цілому ж, з виникненням товариства "Боян" закладаються міцніші підвалини для дальшого розвитку не тільки музичного мистецтва, а й театального, особливо в його аматорській іпостасі. Керівниками "Бояну" були, як правило, професіонали, люди з доброю музичною освітою. Вони ж і очолювали аматорські театральні гуртки філій, репертуар яких складався з вистав музично-драматичного жанру. Крім того, всі самодіяльні гуртки дістали можливість користуватися виданням "Музикальної бібліотеки" з вокальними творами українських композиторів, фаховими обробками народних пісень, що було відчутною допомогою при постановках українських драм, немислимим без музично-пісенного супроводу. Все це безумовно сприяло піднесенню художнього рівня самодіяльних вистав, надавало аматорському театральному рухові рис загальної культурності.

Потяг до театального мистецтва був характерний майже для всіх тогочасних галицьких товариств. У 1884 р. у Львові засновується міщансько-ремісничє товариство "Зоря" під головуванням відомого архітектора, одного з піонерів українського громадсько-економічного життя в Галичині Василя Нагірного. З його ж ініціативи при товаристві дуже швидко організувався драматичний гурток, який значно сприяв консолідації членів "Зорі". У 1890-х рр. про діяльність товариства захоплено відгукувалась преса: "В "Зорі" згромаджуються руські львівські ремісники, старші й молодші, підчуються та піддержують себе морально та матеріально. Часто бувають уряджувані вечірки з відчитами та забавами товариськими. "Зоря" бере участь у всіх маніфестаціях руських товариств, уряджує прогульки та фестини публічні, має кружок любителів народної сцени, уряджує аматорські представлення і скріпляє руського духа межи членами"⁶. Вистави "Зорі" відбувалися здебільшого на сцені Народного дому, в якому власне й містилося товариство.

Як довго існував драматичний гурток "Зорі" встановити не вдалося. Але принаймні ще у 1909 р. повідомлялося про його вистави: "Невольник" М.Кропивницького, "Чорноморці" М.Лисенка-М.Старицького, "Вихованець" М.Янчука.⁷

Аматорські театральні гуртки виникають

⁴Товариство "Львівський Боян" // Ілюстрований народний календар товариства "Просвіта" на рік 1898.- С. 224.

⁵Товариство Львівський Боян" //Ілюстрований народний календар товариства "Просвіта" на рік 1897.- С. 224.

⁶Товариство ремісничє "Зоря" у Львові //Ілюстрований народний календар товариства "Просвіта" на рік 1896.- Львів, 1896.- С. 181.

⁷НДІАЛ України, ф.514. 1 од.зб. 31 арк.12.

навіть при таких громадських організаціях, як фізкультурно-спортивне товариство "Сокіл" (1898) і спортивно-протипожежно-фізкультурне товариство "Січ" (1900). З початком ХХ століття вся Галичина була вкрита сіткою цих товариств. Особливою популярністю, зокрема серед молоді, користувалися "Січові" товариства, засновані відомим суспільно-політичним діячем, радикалом Кирилом Трильовським, які поступово набирали характеру військово-патріотичних організацій і з яких врешті вийшла українська військова організація — Українські Січові Стрільці (1914-1920 рр.). В 1913 р. налічувалося понад 900 "Січових" осередків, а це дає підстави вважати, що і кількість діючих при них театральних гуртків була значною. Хоча говорити про якісь конкретні цифри важко — їх не подають ні газетні, ні архівні матеріали, обмежуючись тільки констатацією того факту, що при "Січах" активно створюються драматичні гуртки. З поодиноких повідомлень у пресі можна зробити лише скромний висновок, що найкраще стояли справи з театральними гуртками "Січей" на Тернопільщині. До цього ж і в самому Тернополі при товаристві "Січ повіта" існував аматорський театр, який, судячи із принагідних згадок, сумлінною працею завоював собі добру репутацію серед громадян міста. Театр прискіпливо ставився до вибору п'єс, тяжіючи у своєму репертуарі до історичної драматургії. Старанно опрацьовував кожну виставу, і підготовка її передбачала тривалий репетиційний процес. Для виразнішого звучання тієї чи іншої вистави залучалися навіть краді аматорські сили з-поза товариства. Саме за такими принципами в 1910 р. й була поставлена найбільш вдала вистава театру — "Паливода XVIII століття" І.Карпенка-Карого. Треба підкреслити також, що це було перше сценічне втілення даної п'єси в Галичині⁸.

Поступово аматорські театральні гуртки зароджуються і в робітничому середовищі. Поштовх цьому процесові дало засноване в 1903 р. у Львові Українською соціал-демократичною партією культурно-освітнє товариство робітників "Воля". В 1909 році в Галичині існувало дев'ять філій товариства⁹, які жваво відгукувалися як на політичні, так і на культурні запити часу. "Ціллю товариства, — повідомлялося в пресі, є поширення освіти, виховання членів, а також розбудження товариського життя та матеріальна поміч в міру можли-

вості серед товариства. Засоби: видання діл науково-популярних, уряджування відчитів і викладів, плекання музики і співу, удержування бібліотеки і читальні".¹⁰ Крім того, з 1904 р. при Тернопільському осередку товариства уже діяв перший драматичний гурток "Волі". Дещо пізніше, в 1909 р., почав працювати аматорський театр цього товариства у Львові.

Нарешті, окремої уваги заслуговує аматорсько-театральна діяльність провідного товариства Галичини — "Просвіта", що стояла біля керма громадського і культурного життя галицьких українців. До 1890-х рр. при "Просвіті" ще не було спеціальних драматичних гуртків, хоча товариство періодично влаштовувало музично-декламаторські вечори, щорічні вечорниці на честь Т.Шевченка, М.Шашкевича тощо. Основним напрямком діяльності "Просвіти" від початку було книгодрукування. Товариство видавало популярні брошури, шкільні підручники, твори українських письменників, в тому числі й драматичні. Вже в 1870-х рр. в "Просвіті" у Львові можна було придбати такі п'єси, як "Назар Стодоля" Т.Шевченка, "Шельменко-наймит" Г.Квітки-Основ'яненка, "Довбуш" Ю.Федьковича, "Підгір'яни" І.Гушалеви́ча з музикою М.Вербицького, "Бондарівна" Ф.Заревича¹¹.

Взагалі 1870-і рр. відзначені в історії "Просвіти" поворотом від політичної діяльності до освіти народу, розширенням географії і сфери діяльності товариства.

Слід відзначити, що в галицькій провінції просвітницька робота велась в уже існуючих читальнях, історія виникнення котрих сягає в середину ХІХ століття. І на час зародження товариства "Просвіти" в Галичині досить успішно вже діяло достатньо культурних осередків, відомих під назвою "Руська читальня". В 1880-х рр. налічувалося понад 480 "Руських читалень", найбільша кількість яких припадала на Бродівський (30), Сокальський (28), Тернопільський (26) і Львівський повіти,¹² і які сумлінно виконували свої завдання. Тогочасні періодичні видання інформували: "Многі читальні крім науки, просвіти і господарності плекають також спів хоральний, а декламаційно-музичні вечорниці ба навіть представлення театральні, устроювані по читальнях, чимало спричиняються до розбудження життя народного і піднесення

⁸Див.: Новинки // Подільське Слово.- 1910.- 25 березня.

⁹Див.: "Воля" //Енциклопедія Українознавства.- Львів, 1993.- С. 316.

¹⁰Товариство робітників "Воля" // Ілюстрований народний календар товариства "Просвіта" на 1909 рік. Львів, 1909.- С. 56.

¹¹Див.: Оповідення //Письмо з "Просвіти".- 1878.- 1 жовтня.- С. 100

¹²Див.: Читальні //Ілюстрований народний календар товариства "Просвіта" на 1886 рік.- Львів, 1885.- С. 94.

моральності"¹³. Однак, недоліком у їхній роботі була відсутність єдиного центру та координації між собою. Читальні ці поставали на основі закону про товариства і були окремими для себе місцевими організаціями, не зв'язаними одні з одними.

Поступово товариство "Просвіта" взяло під свою опіку більшість "Руських читалень" Крім того, назріла необхідність в організації власних читалень зі своїми статутами.

В 1891 р. товариство на основі прийнятого нового статуту дістало право організовувати читальні "Просвіти" з широкими можливостями: проводити курси для неписьменних, голосні читання, вечорниці, ставити театральні вистави, а також вести економічно-господарську діяльність, мати свої крамниці і позичкові каси, створювати рільничі і промислові спілки тощо. Невдовзі мережа читалень "Просвіти" вкрила всі найбільш віддалені від Львова регіони Галичини. В 1896 р. "Просвіта" мала вже понад 200 власних читалень¹⁴. В наступних роках засновувано щорічно від 100 до майже 200 нових читалень. На кінець XIX ст. їх кількість збільшилася до 816¹⁵.

Особливої популярності читальням "Просвіти" надавали створювані при них хори і драматичні гуртки. З цього приводу у звіті товариства за 1898-1899 рр. писалося: "В моральнім напрямі дуже додатньо діють на розвій читалень хори і всякі вечорниці. (...) Сильніше від тих оживлюють читальні вистави театральні, виконувані силами самого селянства. Головна вага вечорниць і вистав театральних лежить в тім, що вони нашого з природи несмілого селянина роблять відважнішим в публічних виступах і дають можливість цінити власні таланти й спосібності. Нема вже майже повіта, в котрім би не уряджувано таких людських представлень, ба навіть по кілька, а в деяких повітах, як Гусятинський, Борщівським, Бобрецьким та ін. потворилися наче трупи вандруючі, що по многих селах уряджують вистави театральні. Бажати лиш треба, щоби наші літератори достарчали якнайбільше добрих, популярних і принагідних творів драматичних"¹⁶.

Серед найстарших драматичних гуртків "Просвіти" виділявся гурток при читальні товариства у Самборі. В 1898 р. він відзначився виставою "Наталка-Полтавка", поставленою до 100 роковин українського письменства, що стало помітною культурною подією у тогочасному житті міста.¹⁷

В 1890-х рр. аматорські театральні гуртки "Просвіти" активно діяли і в інших повітах. До відоміших з них належав гурток при читальні в селі Серафінці на Городенщині¹⁸, а також гурток села Ниновичі на Сокальщині, який прославився виставою "Мужики-аристократи" популярною переробкою п'єси польського автора В. Анчица, що довгий час не сходила з афіші театру "Руської бесіди" Вистава користувалася великим успіхом серед селян і протягом 1899 р. аматори повторювали її декілька разів.¹⁹

З початком XX ст., завдяки широкій мережі просвітянських читалень і драматичних гуртків при них, право називатися театральним повітом завойовує собі Стрийщина. В самому Стрию, правда, читальня "Просвіти" розвивалася досить слабо, мляво протікала і робота її аматорського гуртка, з діяльності якого у джерелах зафіксована лише одна вистава - комедія "На св. Андрія" І.Тримбицького, поставлена в 1905 р. керівником гуртка Р.Сельським.²⁰ Але недоліки стрийського осередку цілком компенсувалися сільськими читальнями повіту.

До найкращих у повіті належала читальня села Братківці, що славилася міцним і систематично діючим драматичним гуртком, який виділявся найбільшою кількістю показуваних за рік вистав. Зокрема, в 1905 р. він показав 6 вистав (число значне як на сільській аматорській колектив), відіграних, згідно зі звітом про діяльність стрийської філії "Просвіти", "при великім здвизі місцевої селянської публіки"²¹.

Плідно працював і гурток читальні в селі Дуліби (голова — о. Петро Шалківський). Протягом 1905 р. він підготував п'ять вистав "Тато на заручинах" Г.Цеглинського, а також "Виво-

Львів, 1900.— С. 9-10.

¹⁷Там само.— С. 41.

¹⁸Див.: Городенщина. Історично-мемуарний збірник.— Нью-Йорк, Торонто, Вінніпег, 1978.— С. 262 (Далі — Городенщина С...)

¹⁹Див.: Надбужанщина (Сокальщина, Белзщина, Радехівщина, Камінецьчина, Холмщина і Підляшшя). Історично-мемуарний збірник. Т. 2. Нью-Йорк, Париж, Сідней, Торонто, 1989.— С. 437 (далі — Надбужанщина... С...)

²⁰Див.: Звіт з діяльності філії "Просвіти" в Стрию за час від 11 травня 1904 до 11 травня 1906.— Львів, 1906.— С. 23.

²¹Там само.— С. 10.

¹³Там само, с. 93-94.

¹⁴Товариство "Просвіта" // Ілюстрований народний календар товариства "Просвіта" на 1896 рік.— С. 171.

¹⁵Справоздане з діяльності товариства "Просвіта" за час від 1.І.1898 до 31.ХІІ.1899 // Ілюстрований народний календар товариства "Просвіта" на 1900 рік.— Львів, 1900.— С. 9.

¹⁶Справоздане з діяльності товариства "Просвіта" за час від 1.І.1898 до 31.ХІІ.1899 // Ілюстрований народний календар товариства "Просвіта" на 1900 рік.—

рожила", "Семе не кради", "Процесовичі", "Він здурів", "Вертеп", "Гостина св.Николая" і кожна робота цього аматорського колективу сприймалася глядачами з підвищеним ентузіазмом²².

Два концерти і три вистави, які пройшли "з дуже добрим успіхом при великій участі публіки місцевої і окресної", показали в 1905 р. аматори Добрянської читальні "Просвіти" (голова — о.Роман Шепарович).²³ І знову ж-таки "з дуже добрим успіхом" відбулася вистава "Пан писар", двічі показана в 1906 році гуртком читальні с.Угерсько (голова - О.Лев Горасевич)²⁴.

Загалом же з кожним роком кількість читалень в Галичині збільшувалася, і все більше повітів охоплювалося мережею просвітянських хорів та драматичних гуртків. Це добре видно із статистичних даних звіту з діяльності товариства "Просвіта" за 1908-1909 рр.²⁵

На кінець 1909 р. в Галичині налічувалося 2286 читалень "Просвіти", при яких діяло 254 хори і 262 драматичні гуртки. На перший погляд таке співвідношення може видатися не на користь хорів і драматичних гуртків. Однак, у тогочасних умовах це було все ж значним культурним досягненням. Слід враховувати також, що якість діяльності читалень, а передусім існування аматорських гуртків, залежало великою мірою від того, чи в даній місцевості володіли читальні власними народними домами, що мали б відповідні приміщення — більші зали зі сценами для влаштування театральних вистав, концертів чи інших великих імпрез та зборів. На зламі століть ще не так багато читалень могло похвалитися власними домітками. Тому найважливішим завданням, що його більшість читалень мусіла виконати, була справа будови власних народних домів, щоб можна було розвинути широку і всебічну культурно-освітню діяльність. І треба сказати, що з кожним роком справа ця все активніше розгорталася і набирала сили. Будували приміщення, як правило, самі ж члени читальні, враховуючи і господарські, і культурні потреби села. Преса повідомляла: "Нові будинки будовано планово, з обдуманням кожної дрібниці так, що в тих будинках крім читальні можуть міститися крамниці, і інші економічні інституції. В кожному новім будинку знаходиться також велика зала на вечірки і представлення, або забави"²⁶. На сторінках тодішніх часо-

писів можна знайти чимало фотографій із зображенням ошатних і добротних будинків просвітянських читалень, які ставали окрасою того чи іншого села і цілком відповідали своєму призначенню бути громадсько-культурним центром місцевості. І навіть поживклі від часу фотографії просвітянських споруд, здається, все ще випромінюють, як сказали би сьогодні, добру і світлу енергію, закладену їх будівничими.

Джерельні матеріали дають підстави вважати, що найширшу культурно-освітню діяльність розвивали ті читальні "Просвіти", на чолі яких стояли місцеві парохі. Вони комплектували просвітянські бібліотеки, що мали найбільшу кількість книжок (від 200 до 400 одиниць), організовували хори і драматичні гуртки, були їхніми керівниками і режисерами. По часописах, архівах і різних виданнях розкидані численні згадки про власне театральну діяльність українських священиків. Їх перелік міг би зайняти багато сторінок, та варто привести хоча б один, проте дуже показовий під цим оглядом, приклад з історії аматорського гуртка села Глецава Теробовлянського повіту. Заснований в 1905 р. парохом о.Петром Єзерським гурток під його проводом до 1913 р. регулярно давав вистави як у Глецаві, так і по довколишніх селах. Серед сільських аматорських колективів він вигідно вирізнявся своїм культурно-мистецьким рівнем і мав успіх навіть у звиклих до театру міських глядачів Теробовлі, Грималова, Скалата. Сам же керівник о.Єзерський був не тільки добрим режисером-педагогом, а й театральним майстром, що називається, на всі руки. За спогадами одного із вихідців Глецави "парох о.Єзерський навчав співу, грав на флейті, сам характеризував аматорів, часто малював декорації, він навіть кроїв строї: гуцульські, козацькі, а йому помагали шити жінки"²⁷ Завдяки натхненній праці о.Єзерського аматори по-справжньому залучалися до мистецтва, творчості. То ж не випадково гурток притягав до себе здібну молодь. Зокрема, його учасником деякий час був тодішній учень Тернопільської гімназії, а згодом видатний актор українського театру, сподвижник Лєся Курбаса — Мар'ян Крушельницький, який виніс любов до Мельпомени з глецавської сцени.

Добрими помічницями священикам, залюбленим у театральне мистецтво, були їхні освічені й інтелігентні дружини. З тогочасних дописів і повідомлень вимальовується зворушливий

²²Там само.— С. 12

²³Див.: Звіт з діяльності філії "Просвіти" в Стрию за час від 11 травня 1904 до 11 травня 1906.— С. 11

²⁴Там само.— С. 18.

²⁵Звіт товариства "Просвіта" від 1 січня 1908 по 31 грудня 1909 року. Львів, 1910.— С. 109-110.

²⁶Тернопільська філія "Просвіти" в 1909 р. //

Подільське Слово.— 1910.— 29 квітня.

²⁷Теробовельська земля. Історично-мемуарний збірник.— Нью-Йорк, Париж, Сідней, Торонто, 1968.— С.566 /далі — Теробовельська земля... С...).

узагальнений образ "пані добродійки при фортепіані", що акомпаніювала аматорам під час репетицій, або ж добирала відповідний виставі музичний супровід. Траплялося, що і самі дружини парохів ставали ініціаторками створення при просвітянських читальнях драматичних гуртків і були їхніми першими українськими жінками-режисерами²⁸.

Часто аматорські гуртки при читальнях "Просвіти" очолювали місцеві дяки, проявляючи при цьому неабиякий режисерський хист. Саме такими рисами відзначався дяк села Застав'я на Тернопільщині Олекса Добуш, визнання якому принесла його постановка п'єси "Свагання на Гончарівці" Г.Квітки-Основ'яненка, відіграна гуртком у січні 1910 р. при великому зацікавленні глядачів. "З околиць навіть найдальших, повідомляла газета "Подільське Слово", — з'явилося багато гостей так, що в досить обширній залі ледве могли поміститися зібрані"²⁹. Під вмільм керівництвом О.Добуша розкривалися і увиразнювалися акторські здібності виконавців-аматорів. Особливо запам'ятовувався у виставі селянин Павло Мудрий в ролі Стецька Кандзюбенка. Та ж газета писала: "Найліпше вив'язався зі своєї ролі Павло Мудрий, якого гру прямо мистецькою назвати можна. Шкода, що така сила марнується в сільській закутині, таким артистом могла би пишатися і велика сцена театральна"³⁰.

Взагалі ж рідко в якому гуртку просвітянської читальні не було одного чи двох сильних, яскраво виражених акторських талантів. Часто селянин чи селянка грали так, що їх органічності, безпосередності і виразності могли б позаздрити і професійні актори. Вирішальне значення тут, безумовно, мали природня обдарованість і почуття правди у акторів-аматорів. Але дуже багато залежало і від керівників гуртків, їхньої культури і смаку, їхнього вміння спрямувати своїх підлеглих на дійсно творчий шлях.

Належний мистецький рівень і наповнений творчий тонус був притаманний також тим просвітянським гурткам, на чолі яких стояло українське учительство. В цьому плані в Галичині на початку ХХ століття виділявся драматичний гурток читальні "Просвіти" в Богородчанах, керований місцевими вчителями Скаленим та Іваницьким. Систематичною працею і стабільністю виконавського складу колектив за-

воював собі реноме справжнього аматорського театру в містечку. Його керівники прискіпливо ставились до репертуару, зупиняючись лише на кращих творах української народної драматургії і не допускаючи на афішу театру безвартісних саморобних жартів та комедій, яких чимало потрапляло на аматорську сцену. Все це забезпечувало колективу щирю симпатію і підтримку серед глядачів, оснований відсоток яких становила, що характерно, українська інтелігенція. З зацікавленням і прихильністю ставилася до діяльності аматорського театру і інонаціональна публіка, особливо єврейська. "Досить жидів ходить на руські вистави і виходять з похвалою на вустах"³¹ - констатувала преса.

Відомі були в Галичині і такі просвітянські гуртки, які взагалі склалися з самих учителів. До них належав драматичний гурток читальні "Просвіти" в Галичі. Створений на початку 1912 р., як повідомляла газета "Станіславські Вісті", "з учительства обох полів"³², він одразу ж здобув репутацію колективу, що прагне у своїй діяльності торкатися актуальних суспільних проблем. Характерною у цьому відношенні була уже перша вистава гуртка — комедія Г.Цеглинського "Торгівля жемчугами", яка належала до кращих п'єс цього драматурга і піднімала важливе для тогочасної Галичини питання емансипації жінки.

Вистава аматорського гуртка в Галичі користувалася великою популярністю. З ентузіазмом сприймали її також глядачі Станіслава і Бурштина. "Штука (...) робила дуже гарне враження"³³, — відзначали "Станіславські Вісті" і треба підкреслити, що успіх вистави залежав не тільки від актуальності піднятої в ній теми. Він зумовлювався, що суттєво, ще й "вмільм, інтелігентним виконанням" акторів-аматорів³⁴.

Драматичний гурток в Галичі проіснував недовго, але він завжди приваблював культурністю і змістовністю своїх вистав.

Відчутну допомогу просвітянським гурткам надавала студентська молодь, що активно залучалася до праці в читальнях під час канікул, свят і взагалі у вільний від навчання час. Добрий приклад у цій справі показувала Тернопільщина, а особливо Гусятинський повіт.

Разом з тим студентська аматорсько-театральна діяльність визначалася не лише кількісним показником, а й, що важливіше, якісним. "Не

²⁸Див.: Дописи. Аматорське представлення на селі // Подільське Слово. 1910. 28 січня.

²⁹Новинки. Аматорське представлення на селі // Подільське Слово.- 1910.- 22 січня.

³⁰Новинки. Аматорське представлення на селі // Подільське Слово.- 1910.- 22 січня.

³¹Дописи. З Богородчан // Станіславські Вісті.- 1912.- 29 лютого.

³²Оповідки // Станіславські Вісті.- 1912.- 1 лютого.

³³Там само.

³⁴Там само.

забуває молодь, що тільки гарно випроаджені штуки, з добрим моральним змістом можуть впливати на загал і приносити користь",³⁵ — підкреслювала преса.

Численні схвальні відгуки підтверджують великі потенційні творчі можливості, закладені в просвітянських аматорських гуртках. В цілому ж рівень їх був, звичайно, дуже різним. Не слід забувати і про те, що в основній своїй масі, особливо у віддалених куточках Галичини, драматичні гуртки перебували ще тільки у початковій стадії. Тому тверезий погляд на речі схиляє до усвідомлення того, що естетична функція як селянських, так і містечкових гуртків на загал значно поступалася їх культурно-просвітницькій, суспільній функції.

До того ж питання естетичної, художньої вартості аматорських гуртків є досить складним. І тому, що в статтях та рецензіях, які дійшли до нас, про цей бік справи мовиться надто мало і надто загально. І тому, що сама естетична вартість цих гуртків має специфічний характер.

Головна мета самодіяльного мистецтва — задоволення і розвиток естетичних потреб і здібностей перш за все самих учасників. І цю свою функцію аматорські гуртки виконували цілком успішно.

Вони залучали широкий загал до мистецтва, виховували у ньому здатність по-справжньому сприймати мистецькі твори, що само по собі вже мало велику цінність. І якщо І.Франко відзначав, що маломіщанство і селянство "доходить до того духового рівня (...), коли добра книжка і театральні вистави робляться для нього конче потрібною духовою справою"³⁶, то це, в першу чергу, завдячувалося плідній діяльності просвітянських аматорських гуртків.

Уляна МОВНА

НАРОДНЕ ВБРАННЯ УКРАЇНЦІВ НА СТОРІНКАХ ЛЬВІВСЬКОЇ ПЕРІОДИКИ ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ XIX СТ.

^{*}Ul'ana MOVNA. National Dress of the Ukrainians on Pages of the Lviv's Periodical Press of the First Half of the XIX Century.

Помітне місце у львівській періодиці першої половини XIX ст. займають матеріали, присвячені українському народному одягові. Численні публікації статті, нариси, замітки, принагідні повідомлення, подорожні нотатки та кореспонденції у таких виданнях, як "Rozmaitości", "Czasopism naukowy Księgozbioru publicznego im. Ossolińskich", "Lwowianin", "Tygodnik rolniczo-przemysłowy", "Dziennik mod paryskich", "Rozmaitości dla ludu wiejskiego" свідчать про інтерес їх авторів — анонімних та відомих, серед яких були вчені та мандрівники О.Завадський, Л.Голембійовський, Й.Сеньковський, Ф.Сярчинський, Е.Вітман, Ж.Паулі, Л.Зелінський, К.Туровський до народу, його традиційної культури, зокрема матеріальної. У них подано описи вбрання населення різних етнографічних районів України. На основі публікацій у пресі можемо відтворити як окремі компоненти, так і комплекси чоловічого й жіночого одягу українців Поділля, Полісся, Карпат та Прикарпаття. Деякі описи доцільно доповнити чи зіставити зі зразками народного одягу названих регіонів з колекції акварелей-зарисовок з львівського художника XVIII — початку XIX ст. Ю.Глоговського¹.

Опис народної ноші мешканців Поділля та Полісся (на жаль, фрагментарний) знаходимо у щоденнику польського вченого та мандрівника, професора Петербурзького і Віленського університетів Ю. Сеньковського, вміщеному у львівських "Rozmaitościach"². Характеризуючи вбрання полянина, він вказав на його подібність до поліського. На Поділлі селяни носили довгу сермягу (свиту) з темно-сірого сукна з капюшоном (каптуром), пришитим до коміра взадку; у каптурі зроблено два отвори для очей, як у масці, та розріз для носа. Капюшон був обшитий червоною тасьмою. Висока бараняча шапка, червоний пояс і високі чоботи завершували вер-

³⁵З товариств. Аматорський кружок в Маріямполі і його драматичні вистави // Станіславські Вісті.— 1912.— 5 вересня.

³⁶Франко І. Уваги про галицько-руський театр // Франко І. Збір. творів у 50 томах. Т. 33.— К., 1982.— С. 22.

¹Див.: Український народний одяг XVII — початку XIX ст. в акварелях Ю.Глоговського / Авт. та упор. Д.Крвавич, Г.Стельмашук.— К., 1988.

²Dziennik z podróży Józefa Sękowskiego z Wilna przez Odessę do Stambułu// "Rozmaitości.— 1820.— N 17, 18, 20, 21; Болтарович З. Україна в дослідженнях польських етнографів XIX ст.— К., 1976.— С. 34-35.